

ПРИМЕНА НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА У ОБЛАСТИ МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ

Варвара Лазаревић,¹ Јована Копанџа²

Резиме: У овом раду приказати се ефекти примене савремених технологија у савременом образовању, те примена електронског учења и начини имплементације дигиталних медија у наставни процес. Нове технологије утичу на све аспекте нашег живота, те и на сам наставни процес, однос наставника и ученика, али и на нове методе усвајања градива, нове начине конципирања градива и уџбеника. У раду се наводе и начини увођења елемената медијске писмености у образовне системе, али и утицај медијске писмености на друштво у целини.

Кључне речи: савремене технологије, настава, медијска писменост

APPLICATION OF NEW TECHNOLOGIES IN THE FIELD OF MEDIA LITERACY

Abstract: This paper will present the effects of the application of modern technologies in modern education, and the application of e-learning and ways of implementing digital media in the teaching process. New technologies affect all aspects of our lives, as well as the teaching process itself, the relationship between teachers and students, but also new methods of learning materials, new ways of designing materials and textbooks. The paper also states the ways of introducing elements of media literacy in educational systems, but also the impact of media literacy on society as a whole.

Key words: modern technologies, teaching, media literacy

1. ПРИМЕНА НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА У САВРЕМЕНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Утицај информационих технологија и све бржег технолошког развоја традиционалних и нових медија, утицали су да се некадашњи начин информисања промени. Интернет као медиј путем којег се све већи број публике информиса, постао је не само доминантни медиј комуникације, већ и неизоставни део информисања и размене медијских садржаја.

Добробит интернета јесте што је омогућена доступност великог броја података, као и комуникација у којој се многи обраћају многим, ширење вести одоздо према горе – што ни један масовни медиј до тада није успео да понуди.

О интернету као о мрежи над мрежама заговарана су три „мита“ која су данашњим анализама разоткривени: то су идеје да су информације на мрежи лако доступне свима, коришћење сервиса на интернету је бесплатно, а у виртуелном свету нема и не може бити ефективне контроле [1]. Свеprisутност интернет мреже помаже да до информација можемо доћи готово на свакој локацији у свако време.

Утицај савремених технологија и великог броја медија утиче на све аспекте нашег живота, те и на све нивое образовања, као њихов саставни део или као елемент савремених методологија. Познавање медија, начин њиховог функционисања и коришћења као медија који помаже информисање и едуковање, један од услова савременог рада и образовног процеса. Тако је један од основних услова пре свега информатичка и медијска писменост неминовност савременог образовања.

¹ мсц Варвара Лазаревић, Висока техничка школа струковних студија у Новом Саду, lazarevic@vtsns.edu.rs

² др Јована Копанџа, Висока техничка школа струковних студија у Новом Саду, kopanja@vtsns.edu.rs

2. ЕЛЕКТРОНСКО УЧЕЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ДИГИТАЛНИХ МЕДИЈА

Све већи број електронских медија, нових канала комуницирања и убрзани развој технологија стварност је која нас окружује и своје ефекте оставља и на сам процес информисања, усвајања информација и пренос знања. Тако можемо навести да су електронски медији променили начине нашег сазнања, као и социокултурно окружење, а самим тим и услове одрастања, те тако утичу на формирање личности. Велики број информација окружује све генерације (од најмлађих до најстарији) те је лако могуће да појединац услед недостатка одговарајућих критеријума (знања, компетенције, филтера) не одабере оне које су релевантне [2].

Надрљански истиче да је имплементација дигиталних медија у образовни систем неопходна како би се разумела корелација између културе и технике, а увођење и примена ових медија мора да буде постепена и „мора се засновати на чврстим методолошким и педагошким основама“ [3]. Уколико се не прате савремени трендови и не користе средства и могућности које омогућава примена информационих образовних технологија у наставном процесу, долази до неусклађености између знања које ученик добија након свршене школе и потреба тржишта рада, односно друштва у целости. Овакви недостаци доводе до потребе за допунским образовањем и самообразовањем након завршеног иницијалног образовања [4]. Са друге стране, напредак савремених технологија захтева континуирано учење и праћење трендова.

Чињеница је да је концепција образовања знатно измењена од када је тежиште стављено на исходе образовног процеса – резултати учења. Како су исходи мерљиви, погодни су за праћење и вредновање [9]. У савременој настави евалуација ученичких постигнућа главни је показатељ квалитета наставе. Када је у питању оцењивање ученика важно је истаћи психолошки ефекат. Наиме, ученици који решавају задатке на рачунар немају бојазан да ће бити исмејани уколико не покажу очекивани степен знања, осећају се равноправним са осталим ученицима и критеријуми су једнаки за све. Нека од запажања ученика у класичној настави су следећи:

- наставници су наклоњенији појединим ученицима, због чега мисле да су оштећени;
- критеријуми нису једнаки за све;
- током оцењивања добили су тежа питања;
- наставник није објективно оценио њихов одговор и сл.

Из свега наведеног произилази нетадовољство ученика, због којег почиње да осећа одбојност не само према предметном наставнику, него и према предмету. Употребом рачунара у настави ови проблеми се превазилазе, а самим тим ученик је задовољнији.

Када је у питању методика наставе, све време се мора имати у виду да је образовни процес најпре социјални, психолошки и интерактивни процес [4], при чему интерактивно учење „има филозофско (конструктивизам), психолошко (интеракционистичка, хуманистичка и социјална теорија учења) и дидактичко (критичко-конструктивна теорија) утемељење“ [5].

Електронско учење (e-learning) значи коришћење нових мултимедијалних технологија и интернета за унапређење квалитете учења. Под мултимедијалним технологијама подразумева се пренос информација путем текста, звука, слике или видеа (филм). Нове методе усвајања знања коришћењем поменутих медија преноса заједно (или појединачно) свакако обогаћују изворе знања. Интернет нам омогућује брз и свеприсутан приступ разним услугама и изворима информација. Стога се најчешће програми електронског учења примењују у учењу на даљину или стичним наставним методама у којима се већ користе информационо-комуникациони (ICT) систем [6]. Убрзан развој ICT-а само убрзава и развој нових метода наставе и учења на даљину.

Битне карактеристике e-learninga су:

- заснован је на технологији (ICT), али је педагошки оријентисан,
- представља социјални процес који захтева интеракцију и сарадњу међуљудима
- условљава организационе промене и увођење учитеља/тутора тренинга.

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференције напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

У склопу Лисабонске декларације Европска Унија је још 2000. године донела одлуку о развоју e-learninga и поставила, између осталих, задатак стварања on-line система учења и обезбеђивање његове подршке до 2002. године. Такође је донета одлука о подржавању развоја *curriculumata* који интегришу нове методе учења засноване на ICT [6].

Информациона писменост данас се подразумева и основни је део школских програма и наших свакодневних приватних и радних обавеза. Све већим развојем медија и нашим упућивањем на све већи број извора информација, постоји неопходна потреба за медијском писменошћу.

Увођењем теме и предмета образовања из области медијске писмености у образовни систем (предшколски, основношколски, средњошколски) долази се до питања колико савремени уџбеници оспособљавају ученике да се снађу у култури електронског комуницирања иколико одговарају на захтеве електронске културе? Ово питање у свом раду „Електронско комуницирање и савремени уџбеници“ разматра Татјана Костић која велики број критика упућује на рачун састављача школских планова и програма, аутора, уредника и издавача уџбеника, и закључује да тежња учења за цео живот није остварива без учења путем медија из медија [2].

2.1. Трансформација улога ученика и наставника у наставном процесу

„Потребно је искористити све позитивне ресурсе које нам данашњи системи за електронско учење нуде, допуњујући их системима за неформално, колаборативно, социјално учење, али треба искористити и спремност просветних радника да се стручно усавршавају из области информатичке писмености (која је једна од кључних компетенција наставника данашњице и наставника будућности), јер људски фактор је тај који је пресудан у свим областима живота, а посебно у учењу“ [7].

Увођење нових технологија у наставни процес, електронско учење и медијска писменост на различите начине може бити прихваћена од стране наставника, односно ученика. У претходно периоду примећени су примери различитог степена информатичке и медијске писмености у односу на млађе и старије генерације.

Тако да није редак случај да су ученици имали већи степен информатичке писмености у односу на наставнике и предаваче. Обавеза коришћења нових технологија и медијско описмењавање наставника изазвала је различите ефекте, те су се могле препознати две групе наставника:

- *Наставници који се плаше новог модела образовања* – имају осећај да ће примена савремених технологија умањити њихов ауторитет, или да неће моћи да савладају рад на рачунару. Они страхују да би ученици могли открити њихово незнање, због чега остају верни традиционалном моделу наставе.
- *Наставници који са одушевљењем прихватају савремене технологије и имплементирају их у наставни процес* – имају предзнања везана за рад на рачунару, спремни су да континуирано уче и прате савремене трендове кроз које могу исказати своју креативност и тако мотивисати ученике да се и сами ангажују.

Марк Пренски у наставном процесу користи термине *digital native* и *digital immigrants* [8], чеме се прави дистинкција између наставника и ученика. Први, који припадају старијој генерацији, морају да уложе посебне напоре како би дошли до знања из области ИКТ-ад. медијска писменост као део система образовања.

Медијска писменост се последњих неколико година као важна тема полако уводи у све системе образовања у Републици Србији. Основни појмови о типовима медија, њиховим функцијама, креирању и разумевању медијских порука, те појмови стереотипа, предрасуда и одговори шта је то оглашавање уводе се већ у предшколско васпитање и образовање. У основне школе (први и други циклус основног образовања и васпитања) теме из области медијске писмености проширују се темама о говору мржње и насиљу на мрежама, видео-играма и заштити података о личности, те праву на приватност и праву на заборав. У старијим разредима

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференција напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

основне школе овим темама придружују се и остале, попут: слике теле у медијима, медијски садржаји на мобилним и дигиталним платформама, претраживачи и агрегатори садржаја, медијски садржаји и одговорности, те појам новинарства и професионалних стандарда и етике. У старијим разредима основношколског система образовања из области медијске писмености указује се и на ризике које не познавање ове области носи: утицаји на стварање потрошачког друштва, насиље у медијима, информисање и дезинформисање, таблоиди и ријалити програми.

Зрелосту ученика и претходно усвојеним појмовима из области медијске писмености током образовања у средњим школама и припреми за будући самостални живот, млади се оспособљавају за препознавање субверзивног или активистичког образовања, порука од јавног интереса, да сами критички „читају“ садржаје и контекст, те буду упознати са правним оквирима рада медија, образовањем о и за медије, али и о праву на слободно изражавање, слободном приступу информација, начинима креирања медијских садржаја али и о односима медија и политике, утицају власништва на садржај медија и политичким кампањама [9].

Основни циљ образовања младих из области медијске писмености је да медијски писмена особа, схвата и разликује медијске поруке, да буде у стању да препозна, анализира и вреднује ефекте медија, као и да успешно селекује медијске садржаје претходно усвојеним вештинама и знањима препозна стратегије у креирању и дизајнирању медијских порука. Квалитетно „медијски писмена“ особа ће свесно одлучивати коме да поклони своју пажњу, врло драгоцен ресурсу ери поплаве информација наводи Слађана Стаменковић у тексту „Медијска писменост као неопходан услов разумевања нових медија“ [10].

2.2. Дефинисање медијске писмености

Дефинисањем појма „медијска писменост“ бавили су се многи теоретичари медија крајем 20. и почетком 21. века. Комплексну дефиницију, која окупља заједничке тачке концептуализације различитих аутора, дају америчке ауторке Томан (Elizabeth Thoman) и Јолс (Tessa Jolls), које под медијском писменошћу подразумевају „оквир за приступање, анализу, процену и креирање медијских порука у различитим формама – почевши од штампе, преко видеа, до интернета; медијска писменост гради разумевање о улози медија у друштву, као и суштинске вештине истраживања и самоизражавања грађанау демократији“ [11].

Слика1 - Дијаграм три кључна елемента медијске писмености у образовању, *The 3 C's*

2.3. Медијска писменост као део савременог образовања

Суштина медијске писмености је: 1) упознавање суштине медија; 2) упознавање са ризицима које медији носе; 3) препознавање могућности коришћења медија (информативне, едукативне, забавне) и 4) развијање критичког и одговорног односа према медијским садржајима.

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференције напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

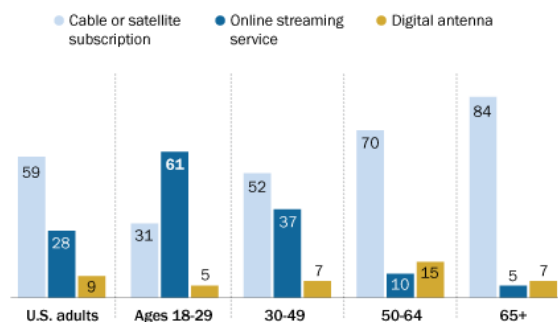
Медијска писменост је способност приступа, анализа, оцене производње медијских порука у различитим облицима. Револуционарне промене у области информационих технологија, према досадашњем искуству, дешавају се сваких десетак година. Док су медијски садржаји дистрибуирани кроз традиционалне медије, у постојећим системима медијског образовање највише пажње је посвећено деци. У многим земљама је већ уведено медијско образовање у школске програме, основних и средњих, али и универзитетских.

Критичари наводе да Сједињене Америчке Државе заостају за многим земљама када је реч о организовању курсева и програма наставе медијске писмености у школама. Образложење за претежно недовољну оцену и недовољну пажњу која се посвећује медијској писмености заснива се на ставу да су САД медијски најзасићенија земља на свету и у њој се на медије „троши више времена и новца него у било којој другој земљи на свету“ [2]. Занимљиви су подаци да велики број младих за извор релевантних информација и података користи друштвене мреже, а класичан начин праћења телевизијских садржаја већ деценијама је замењен онлајн (streaming) медијским сервисима.

Тако рецимо истраживања о медијским навикама младих Американаца показује да је све веће коришћење онлајн (streaming) медијских сервиса (Netflix, HBO Go), доминантно променило медијске навике најмлађих становника. Око 61% младих од 18 до 29 година, кажу да им је примарни начин гледања телевизије путем стремаинга на интернету, док њих 31% каже да углавном гледају тв садржаје путем кабловске или сателитске претплате, а само 5% младе публике програм прати дигиталном антеном, према истраживању Pew Research Center спроведеном у августу 2017. године. Друге старосне групе користе интернет стремаинг услуге у мањем проценту, и чешће наводе кабловску телевизију као примарни начин гледања телевизије.

Young adults use streaming services most to watch TV

% of U.S. adults who say ___ is the primary way they watch television

Source: Survey conducted Aug. 15-21, 2017.

PEW RESEARCH CENTER

Слика 2 - Графикон начина информисања у зависности од годишта и медија

Занимљиве су разлике у подацима када се погледају демографски подаци. Тако се долази до податка да су корисници Instagram и Snapchat апликација најчешће млади, док Twitter и Linked In имају највећи број дипломираних студената.

Свакодневни начин живота и све већи број налога на друштвеним мрежама, посебно је занимљив за анализу у контексту информисања младих од 18 до 29 година.

Млади се најчешће информишу путем мобилних телефона (85%), путем којих најчешће информације траже на друштвеним мрежама. Друштвене мреже путем којих тражене информације добијају млади јесу Facebook (66%), док су Instagram и Snapchat заступљене у

већем проценту (82%) [12]. У разматрању платформи за учење на даљину, као и електронском учењу треба обратити пажњу на најновија истраживања о медијским навикама младих како би ефекат пријемчивости, разумевања и усвајања знања био већи.

О важности медијског образовања указале су важне институције попут Унеска (још 1964. године) који је прву декларацију о потреби увођења медијског знања и вештина увео 1982. године, а потписало ју је 19 земаља. Важно је напоменути да је на међународној конференцији „Образовање за медије и дигитално доба“, 1999. године, тридесет и три државе учеснице донеле одлуку о увођењу медијског образовања у своје образовне системе.

Бројни су примери из целог света о односу државних система према медијској писмености. Тако на пример, у Израелу многе основне и средње школе имају програм за медијско образовање, а то је случај и са многим местима у САД-у и Европи, али није обавезно нити униформно. У нашем окружењу, Словенија је један од добрих примера. Медијска знања и вештине укључене су у основношколске програме образовања, а посебно као изборни предмети у реформисаној, деветогодишњој школи. Штампана се изучава у седмом, радио у осмом и телевизија у деветом разреду. Редовним семинарима обухваћени су и наставници основних и средњих школа.

У Републици Србији је ситуација нешто другачија. Бољи положај медија, система образовања и институција културе у земљи неки су од предуслова за квалитетно увођење, промишљање и едуковање из области медијске писмености. Циљ је постићи одређен степен медијске писмености код младе генерације да би могли да постану интерактивни партнери у медијском простору, а не само пасивни потрошачи медијских производа. Тренутно се програми медијске писмености спроводе кроз појединачне семинаре и обуке (ученика или наставника), појединачне лекције у оквиру предмета социологија, грађанско образовање или часовима разредне наставе. Планира се увођење предмета Медијска писменост којим ће бити обухваћени сви нивои образовања просветног система Републике Србије [14].

2.4. Грађански активизам и европска агенда медијске писмености

Готово од оснивања о интернету се као о „мрежи над мрежама“ говори као о демократском медију – где су информације лако доступне свима, коришћење сервиса на интернету је бесплатно, месту где сви имају право и слободу говора и изражавања свог мишљења. У данашњем контексту великог броја медија и бројних друштвених мрежа као важног сегмента комуницирања и информисања младих, неопходан је услов обавезне медијске писмености. Стоја је битан аспект грађанскоинформисања (и у будућности активизма) путем нових медија јесте нова медијска писменост или мултимедијска писменост.

Многи савремени теоретичари анализирају питања односа медијске писмености и социјализације, самосоцијализације и обликовања идентитета у реалном и дигиталном простору. Значајан помак у развоју методологије истраживања нове медијске писмености остварила је Јоана Литерат (Literat, 2011) развијајући и тестирајући свеобухватни мерни инструмент. Литерат показује позитивну повезаност између цивилног ангажовања и нове медијске писмености америчких испитаника, односно констатује да што је већи степен нове медијске писмености, виши је и ниво грађанског активизма испитаника. Концепт обликовања медијски писмених и компетентних грађана, подразумева не само критичку анализу садржаја масовних медија у *офлајн* сфери, него и образовање у смислу подстицања индивидуе на учешће у политичким процесима, који ће се, у будућности, све чешће одвијати и у *онлајн* окружењу [13].

Резултати показују да су економски развијене државе увеле медијску писменост у образовни систем, као и да је имплементација медијске писмености у курикулум комплексан процес, чији успех зависи од присуства медијске писмености у више циклуса образовања, стручне оспособљености наставника за медијско образовање и методичких приступа настави. У спроведеном истраживању као најуспешније европске државе у имплементацији медијске писмености у образовни систем показале су се Велика Британија, Финска, Француска и Словенија [11].

КОНФЕРЕНЦИЈЕ СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

38. Конференција одржавалаца Србије и 1. Конференције напредне технологије у функцији развоја привреде, Врњачка Бања, 01.06. – 03.06. 2022. године

Преглед стања усвајања медијске писмености на нивоу Европе показују да су елементи попут критичког промишљања о медијским садржајима и присуство тема (предмета) медијске писмености у образовном систему условљени спремношћу државног система за медијски писмено грађанско друштво 21. века.

3. ЗАКЉУЧАК

На основу свега наведеног може се закључити да је утицај нових информационих технологија очигледан у сваком аспекту нашег живота. Информатичка и медијска писменост постале су неминовност савременог образовања, како би појединац у великом броју различитих информација умео да препозна, анализира и вреднује ефекте медија, као и да успешно селекује медијске садржаје.

Медијска писменост важна је тема не само за образовни и наставни процес, већ и за однос друштва према појединцу у целини. Степен увођења медијске писмености и коришћење нових технологија у савременом образовању разликују се према нивоима образовања (предшколско, основно, средње или високо образовање) али и према начину коришћења медијских ресурса у наставном процесу.

Стога је закључак да је увођење медијске писмености и оспособљавање младих за критичко промишљање показатељ поштовања европских препорука (Савета европе, Европске уније, Унеска) као и степен отворености грађанског друштва 21. века.

4. ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бодријар, Ж.: *Симулакруми и симулација*, Светови, Нови Сад 1991.
 - [2] Костић, Т.: *Електронско комуницирање и савремени уџбеници*, Годишњак Факултета за културу и медије, бр. 8, год. VIII (2016), УДК 316.772(075)
 - [3] Надрљански, Ђ.: *Светски трендови образовања на даљину*, образовање на даљину, образовање на даљину, Трендови трендови у образовању у образовању, 2007.
 - [4] Николић, Р.: *Какве су перспективе школе и наставе у овом веку*, *Настава и учење, савремени приступи и перспективе*, 2014, стр. 17-26.
 - [5] Арсић, З.; Запорожац, И.: *Карактеристични проблеми у примени савремене образовне технологије у настави: могућност њиховог превазилажења*. *Зборник радова Филозофског факултета LI (4)*, 2021, стр. 351-365.
 - [6] Солеша, Д.: *E-learning перспективе и будућност*, норма, XII, 1/2007, udk: 004.032:37.018.43).
 - [7] Prensky, M.: *Digital Game-Based Learning*, McGraw-Hill, New York, 2001.
 - [8] Ђорђевић, М.; Ничковић, Р.: *Педагогија*, Просвета, Ниш, 1991.
 - [9] Трифуновић, С.: *Медијска писменост*, приручник за васпитаче, наставнике и стручне сараднике, Министарство културе и информисања Републике Србије, Делегација Европске уније у Србији, Београд 2020, ISBN 978-86-85033-43-8 (МКИИС)
 - [10] Стаменковић, С.: *Медијска писменост као неопходан услов разумевања нових медија*, *Центар за развој образовања деце*, Ниш, DOI 10.5937/култура1235065С, УДК 316.77:004.738.5
 - [11] Кеџман, Р. В.: *Европска агенда медијске писмености*, НАПРЕДАК, Vol. I / No. 2, 2020., УДК 316.776:004(4)
 - [12] Лазаревић, В.: *Информисање младих путем друштвених мрежа*, Инфотех, Јахорина 2022. 21. Међународни научностручни симпозијум ИНФОТЕХ-ЈАХОРИНА, Јахорина: Електротехнички факултет Источно Сарајево ISBN 978-99976-710-9-7
 - [13] Арсенијевић, Ј.; Андевски, М.: *Грађански активизам и нова медијска писменост*, Социолошки преглед, vol. XLIX (2015), no. 1, УДК 316.774 37.014.1
 - [14] Бретон, Ф.: *Изманипулисана реч*, Клио, Београд 2000.
- Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године*, Министарство просвете и науке Републике Србије, Београд, 2012.